

2. INTERNATIONAL SIIRT CONFERENCE ON SCIENTIFIC RESEARCHES

CONFERENCE
PROCEEDINGS BOOK

21-23 MARCH, 2022
SIIRT UNIVERSITY

EDITOR

Prof. Dr. Emine UZUNALI

Assoc. Prof. Dr. Seyithan SEYDOSOGLU

MARDİN İLİNDE YAYILIŞ GÖSTEREN VERBASCUM TAKSONLARI ÜZERİNE BİR DERLEME

Fatma MUNGAN KILIÇ

Department of Crops and Animal Production, Mardin Artuklu University, 47200 Mardin,
Artuklu, Turkey

Orcid No: 0000-0001-6858-3458

E-mail: fatmamungankilic@artuklu.edu.tr

Murat KILIÇ

Department of Crops and Animal Production, Mardin Artuklu University, 47200 Mardin,
Artuklu, Turkey

Orcid No: 0000-0002-6408-9660

Sorumlu yazar: Murat KILIÇ

E-mail: muratkilic04@gmail.com

ÖZET

Verbascum L. (Scrophulariaceae) cinsi, dünya çapında yaklaşık 360 tür içerir. Türkiye'de 130 melez ilavesi ile cins, kısmen yapay 13 gruba ayrılan 246 tür ile temsil edilmektedir. Türkçe "Sığırkuyruğu" olarak adlandırılan bu cinsin endemizm oranı, 196 endemik tür (%80) ile oldukça yüksektir. Bu cins 9 takson ile (*V. orientale* (L.) All., *V. agrimoniifolium* subsp. *agrimoniifolium* (K.Koch) Hub.-Mor., *V. laetum* Boiss. & Hausskn ex Boiss., *V. racemiferum* Boiss. & Hausskn ex Boiss., *V. sinuatum* subsp. *sinuatum* var. *adenosepalum* Murb., *V. geminiflorum* Hochst., *V. andrusii* Post, *V. kotschyi* Boiss. & Hohen., *V. lasianthum* Boiss. ex Benth.) Mardin ilinde doğal olarak yayılış göstermektedir. Taksonlar tek, iki ve çok yıllıktırlar. Çiçeklenme Mayıs-Temmuz zaman aralığındadır. Habitatları kireçtaşı yamaçları, *Quercus* çalılığı, bağlar, nadas tarlaları, taşlı yamaçlar ve tahıl tarlalarıdır. Yayılış gösterdikleri yükseklik 0-1050 m arasındadır. Akdeniz ve İran-Turan elementidirler. Taksonların Türkiye dağılımları Güneydoğu Anadolu Bölgesidir. Sığırkuyruğu, geleneksel veya bitkisel tıpta uzun yıllardan beri kullanılan bitkilerdendir. Özellikle astım, solunum, hemoroit, saç dökülmeleri, mantar enfeksiyonları, cilt yaraları, romatizmal ağrılar, ishal, lenfosittik lösemi ve grip gibi hastalıkların tedavisinde kullanıldığı belirtilmiştir. Bunun yanında yapılan araştırmalarda anti-inflamatuar aktiviteye sahip olduğu ve çiçeğinin antiviral özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Bu derlemede, *Verbascum* üyelerinin Mardin'de yayılış gösteren taksonlarının taksonomik özellikleri ve tıbbi açıdan da kullanımları derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mardin, Taksonomi, Tıbbi bitki, *Verbascum*

A REVIEW ON VERBASCUM TAXA DISTRIBUTED IN MARDIN PROVINCE**ABSTRACT**

The genus *Verbascum* L. (Scrophulariaceae) includes about 360 species worldwide. With the addition of 130 hybrids in Turkey, the genus is represented by 246 species, which are divided into 13 partially artificial groups. The endemism rate of this genus, which is called "Sığırkuyruğu" in Turkish, is quite high with 196 endemic species (80%). This genus is distributed in Mardin province with 9 taxa (*V. orientale* (L.) All., *V. agrimoniifolium* subsp. *agrimoniifolium* (K.Koch) Hub.-Mor., *V. laetum* Boiss. & Hausskn ex Boiss., *V. racemiferum* Boiss. & Hausskn ex Boiss., *V. sinuatum* subsp. *sinuatum* var. *adenosepalum* Murb., *V. geminiflorum* Hochst., *V. andrusii* Post, *V. kotschyi* Boiss. & Hohen., *V. lasianthum* Boiss. ex Benth.). Taxa are annual, biennial, and perennial. Flowering is between May-July. Its habitats are limestone slopes, *Quercus* thicket, vineyards, fallow fields, stony slopes, and grain fields. The altitude they distributed is between 0-1050 m. They are Mediterranean and Irano-Turanian elements. The distribution of taxa in Turkey is Southeastern Anatolia Region. Mullein (Sığırkuyruğu) is one of the plants that has been used in traditional or herbal medicine for many years. It is stated that it is used in the treatment of diseases such as asthma, respiratory, hemorrhoids, hair loss, fungal infections, skin wounds, rheumatic pains, diarrhea, lymphocytic leukemia and flu. In addition, studies have shown that it has anti-inflammatory activity and the flower has antiviral properties.

In this review, taxonomic characteristics and medicinal uses of the taxa of *Verbascum* members distributed in Mardin were collected.

Keywords: Mardin, Medicinal plant, Taxonomy, *Verbascum*

1. GİRİŞ

Verbascum Linnaeus (1753) (Scrophulariaceae) dünyada yaklaşık 360 tür içerir (Mabberley, 2008). Türkiye'de ilave 130 hibrit ile cins 246 tür, 6 eksik bilinen veya şüpheli kayıtle temsil edilmektedir (Huber-Morath, 1978; Davis ve ark., 1988; Karavelioğulları, 2012, 2014a, 2014b). Cinsin endemizm oranı 196 endemik tür (%80) ile oldukça yüksektir (Karavelioğulları, 2012, 2014a, 2014b). *Verbascum*'un Flora of Turkey için ilk revizyonu Huber-Morath (1978) tarafından yapılmıştır. Daha sonra on dört tür ve altı melez tanımlanmış ve üç yeni kayıt tespit edilmiştir (Karavelioğulları, 2009, 2012, 2014a, 2014b).

Cinsin tıbbi kullanımı üzerine son zamanlarda yapılan araştırmalara bakacak olursak; Kahraman ve ark. (2012). *Verbascum* türlerinin çiçeklerinin balgam söktürücü olarak çayı tüketilmektedir. Yaprağı terletici, yatıştırıcı, idrar söktürücü ve kabızlık giderici olarak kaynatılıp kullanılır (Baytop, 1984). Geleneksel olarak karın ağrılarını gidermek için çay olarak tüketilir. Geleneksel Türk tıbbında sığırkuyruğu bronşit, kuru öksürük, tüberküloz ve astım gibi solunum rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılmaktadır. Ayrıca *Verbascum* türleri hemoroid, romatizmal ağrı, yüzeysel mantar enfeksiyonları, yaralar ve ishali tedavi etmek için kullanılır. *Verbascum* çiçeklerinden yapılan yağ, kulak ağrısını yatıştırmaya yardımcı olmak için kullanılır ve egzama ve diğer iltihaplı cilt rahatsızlıkları için harici olarak uygulanabilir. Yapraklar, kökler ve çiçekler ayrıca antiseptik, antispazmodik, kan durduran, sinirlere iyi gelen, yara iyileştirici, analjezik, antihistaminik, antikanser, antioksidan, antiviral, bakterisit, kardiyodepresan, östrojenik, fungusit, hipnotik ve yatıştırıcıdır. Yukarıda bahsedilen yaygın kullanımlarına ek olarak, bu türler ürogenital organlardaki kaşıntılı durumlar için de kullanılmıştır (Kahraman ve ark., 2012; Baytop, 1999; Türker ve Camper, 2002).

Bu derlemede, *Verbascum* üyelerinin Mardin'de yayılış gösteren taksonlarının taksonomik özellikleri ve tıbbi açıdan da kullanımları derlenmiştir.

2. MATERYAL VE BULGULAR

2.1. Mardin Florası ve Yararlanılan Kaynaklar

Mardin İli dünya kültüründe oldukça önemli bir yere sahiptir. Mardin, Güneydoğu Anadolu'da Dicle ve Fırat havzası arasında, doğuda Şırnak ve Siirt, batıda Şanlıurfa, kuzeyde Diyarbakır ve Batman, güneyde Suriye toprağı ile çevrilidir (Demir, 2010) (Şekil 1). Coğrafi konumu itibarıyla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 36°55"-38°51" kuzey enlemleri ile 39°56"-42°54" doğu boylamları arasında yer almaktadır. Bölgede karasal iklim hâkim olmakla birlikte, akdeniz ve çöl iklimi de görülmektedir. Ayrıca 600-800 m yükseklikteki dağ ve ova kesimleri arasındaki yükseklik bitki çeşitliliğinin artmasına neden olmuştur.

Bu derlemenin konusunu oluşturan *Verbascum* örneklerinin Mardin’de yayılış gösteren üyelerini tespit etmek için; Türkiye Çiçekli Bitkiler Veri Servisi (TUBİVES), Flora of Turkey (Huber-Morath, 1978), Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler) (Güner ve ark., 2012) kaynaklarından yararlanılmıştır. *Verbascum* türlerinin tıbbi kullanımlarını ise bu alanda yayımlanmış makalelerden ve kitaplardan derledik.

Şekil 2.1. Mardin İlinin konumu

2.2. Taksonomik ve Tıbbi Bulgular

Mardin ilinde tespit edilen *Verbascum* taksonlarının deskripsiyonları ve tıbbi kullanımı olanlar verilmiştir. Taksonların verilmiş sırası Flora of Turkey (Davis ve ark., 1988)’deki verilen sıraya göredir. Taksonların bazı verileri (fitocoğrafik bölge, ömür, Türkçe adı, tıbbi kullanımı) Tablo 1’de verilmiştir.

Verbascum orientale (L.) All., Fl. Pedem. 1:106 (1785). Syn: *Celsia orientalis* L., Sp. Pl. 621 (1753); *Verbascum elegans* Salisb., Prodr. 105 (1796). Ic: Murb., Monogr. Celsia 14, 25, 30 (1925); Grossh., Fl. Kavk. 7: t. 27 f. 3 (1967).

Tek yıllık, 15-80 cm, altta kısa havlı ile az çok çıplaklaşan, üstte salgı bezi- kısa havlı. Gövde silindirik, ince. Taban yapraklar obovat, obtus, saplı, kabaca oymalı pinnatifit; gövde yaprakları çok sayıda, dikdörtgen ile ovat (yumurtamsı), pinnatisekt ile bipinnatisekt, şeritsi ve dikdörtgen parçalı. Çiçek durumu gevşek, basit salkım. Brakteler 6-17 mm, en alttakiler pinnatisekt, üstekiler tam şeritsi. Pedisel 1.5-5 mm, brakteolsüz. Kaliks 5-7 mm, loblar mızraksı-çizgisel,

sivri. Korolla sarı, 14-20 mm çapında, birkaç esmerimsi lekeli. Anterlerin tamamı böbreksi, anterlere kadar sarı yünlü filamentler. Kapsül elipsoit, 4-7 x 3-4.5 mm, sıkıştırılmış ve üstte omurgalı, tüysüz. Çiçeklenme 4-6. Kireçtaşı yamaçları, *Quercus* çalılıkları, üzüm bağları, nadas tarlalarda ve deniz seviyesinden 1050 m yüksekliğe kadar yayılış gösterir. Yayılışı, C8 Mardin: Kızıltepe, Ğurs mevkii, Sint. 1888:1125. Bitkinin kurutulmuş veya taze çiçekleri sütte kaynatılır ve ürogenital organlardaki kaşıntılı durumlarda harici olarak kullanılır (Sezik ve ark., 2001; Süntar ve ark., 2010). Ayrıca bitkinin toprak üstü kısımları solunum düzenleyici olarak kullanılır (Tunçtürk ve ark., 2018).

Şekil 2.2. *V. orientale* türünün çiçek görünümü

Verbascum agrimoniifolium (C. Koch) Hub.-Mor., comb. nov. **subsp. agrimoniifolium**. Syn: *Celsia agrimoniaefolia* C.Koch in Linnaea 22:732 (1849); *C.heterophylla* Desf. in Pers., Syn. Pl. 2:161 (1807); *Verbascum heterophyllum* (Desf.) O.Kuntze, Rev. Gen. Pl. 2:469 (1891) non Miller (1760) nec Moretti (1822) nec Griseb. (1841) nec Velen. (1888). Ic: Jaub. & Spach, 111. Pl. Or., t. 404 (1853) as *Celsia heterophylla*.

Bitki iki yıllık, 30-140 cm, altta kısa yumuşak salgı tüylü, üstte tüysüz. Gövde dallanmamış veya dallanmıştır. Saydam guddeler ve salgı tüyleri olan taban yapraklar, küçük veya 35 cm'ye kadar boylanabiliyor, dikdörtgen, pinnatisekt, 4-10 çift mızraksı şeklindedir, yan loblar testere dişli ve daha büyük, üst segment dişli-loblu, nadiren daha lirat-pinnatifit; gövde yaprakları çok sayıda, daha küçük, üst loblu veya bölünmemiş. Çiçek durumu ± yoğun, çok çiçekli. Brakteler kordat (kalpsi) ile ovat, akuminat veya kuyruklu, tam veya alt dişli. Pediseller 10-20 mm, braktolsüz. Kaliks 2,5-3,5 mm, dikdörtgen şeklinde, sivri loblu. Korolla sarı, 10-12 mm çapında, dışı tüysüz. Filamentler beyazımsı-sarı yünlü, apekse yakın 2 ön tüysüz. Kapsül

küremsi, 3-5 mm, tüysüz. Çiçeklenme 6-7. Nehir kenarları, ıslak yerlerde ve 550-1700 m yükseklerde yayılış gösterir. Yayılışı, C8 Mardin: Mardin, *Sint.* 1888:929!. Bitkinin herhangi bir tıbbi kullanımı tespit edilmemiştir.

Şekil 2.3. *V. agrimoniifolium* subsp. *agrimoniifolium* alttürünün genel görünüm (www.turkiyebitkileri.com)

Verbascum laetum Boiss. & Hausskn. in Boiss., Fl. Or. 4:338 (1879). Syn: *Celsialeatherdalei* Rech. fil. in Öst. Akad. Wiss. Math.-Nat. Kl. Anz. 9:191 (1950)! *Verbascum microcarpum* Benth in DC, Prodr. 10:230 (1846).

Bitki iki yıllık, 60-100 cm, altta sarımsı veya grimsi keçimsi tüylü, üstte tüysüz ve seyrek salgı bezli. Gövde silindirik, genellikle tabandan dallıdır. Taban yapraklar dikdörtgen ile obovat-eliptik, 12-17 x 6-7.5 cm, tam veya belirsiz küçük oymalı, yaprak sapı 6-7 cm; gövde yaprakları taban yapraklarına benzer ancak daha küçük. Çiçek durumu gevşek, dallı, dikdörtgen salkım oluşturuyor. Brakteler dikdörtgen-mızrak şeklinde, sivri. Pediseller 1-2.5 mm, brakteolsüz. Kaliks 3-5 mm, loblar spatüllü veya dikdörtgen-çizgisel. Korolla sarı, 20-30 mm, guddeler saydam değil, dışı tüysüz. Stamenler 5, anterler böbreksi, Filamentler mor-menekşe yünlü, apekse yakın 2 ön tüysüz. Kapsül dikdörtgen silindirik, 5 x 3-3,5 mm, tüysüz. Çiçeklenme 5. *Quercus brantii* çalı, taşlı yamaçlar, mısır tarlaları, nadas tarlalarında ve 400-1000 m yüksekliklere kadar yayılış gösterir. Yayılışı, C8 Mardin: Mardin'den Diyarbakır'a doğru 24. km, 1000 m, D. 28709!. Bitkinin herhangi bir tıbbi kullanımı tespit edilmemiştir.

Şekil 2.4. *V. laetum* türünün genel görünümü

Verbascum racemiferum Boiss. & Hausskn. in Boiss., Fl. Or. 4:332 (1879).

Bitki iki yıllık, yaklaşık 50 cm, yoğun ve kısa grimsi veya beyazımsı keçimsi tüylü, salgısız. Gövde kalın, silindirik, tabandan dallanmış. Taban yapraklar bilinmiyor; alt gövde yaprakları eliptik, küt uçlu, 7-9 cm, kısa saplı, üstü ovat ile kordat, sivri. Çiçek durumu gevşek, dallı, 2-3 çiçek kümeleri ile dikdörtgen salkım oluşturur. Brakteler mızraksı ile şeritsi-mızraksı şeklinde, akut (sivri) ile akuminat. Pedisel 4 mm kadar. Kaliks 7-9 mm, loblar dar bir şekilde linear, akut. Korolla sarı, 15-18 mm çapında, guddeler saydam değil, dışı tüysüz. Stamenler 5, anterler böbreksi, filamentler anterlere kadar yünlü, üstte yün beyaz, altta mor-menekşe renkli. Ovaryum dikdörtgen-eliptik, keçimsi tüylü; kapsül bilinmiyor. Yayılışı, C8 Mardin [1867] Haussknecht (holo. G!). Bitkinin herhangi bir tıbbi kullanımı tespit edilmemiştir.

Şekil 2.5. *V. racemiferum* türünün genel görünümü

Verbascum sinuatum L., Sp. P1. 178 (1753).

Bitki iki yıllık, 50-100 cm, kısa ve yoğun gri veya sarı keçimsi tüylü, genellikle tüysüz. Gövde silindirik veya çoğunlukla tabandan dallanmış, kayıcı yapraklar kanatlıdır. Taban yapraklar spatül (kaşık şeklinde)-dikdörtgen, 4-35 x 2-15 cm, kesik loblu veya pinnatifit, sıklıkla \pm dalgalı, sapsız veya kısa saplı, yaprak sapı nadiren 4 cm'ye kadar; gövde yaprakları kayıcı veya değil, üst kaba dişli veya hemen hemen tam, dikdörtgen-ovat veya kordat-ovat, akut. Çiçek durumu gevşek, çok sayıda dalları geniş salkımlar oluşturur, bazen sapsız guddeleri vardır, 1-7 çiçek kümeleri vardır. Brakteler geniş kalpsi-üçgen, mukrolu. Pedisel 5 mm kadar; brakteoller ovat. Kaliks 2.5-5 mm, loblar ovat-mızraksı şeklinde, akut, salgı tüysüz veya salgı tüylü. Korolla sarı, 15-30 mm çapında, saydam guddeli, dışta yıldızsı-keçimsi tüylü. Stamenler 5, anterler böbreksi, mor-menekşe renkli yünlü filamentler, apekse yakın 2 ön tüysüz. Kapsül geniş ölçüde eliptik veya hemen hemen küremsi, 3-5 x 2.5-4 mm, keçimsi tüylü. $2n = 30$. Çiçeklenme 5-10. Yol kenarları, nadas alanları, bozkır, kıyı kumlarında ve deniz seviyesinden 1100 m yüksekliğe kadar yayılış gösterir.

1. Gövde yaprakları kayıcı değil; kaliks lobları salgı tüylü..... var. *adenosepalum*

Yayılışı, C8 Mardin: Mardin, Yeşilli, Kızıltepe Ğurs mevki Sint. 1888:1080; ibid., Sint. 1888:1199 (sintip). Bitkinin toprak üstü kısımları balgam söktürücü ve göğüs yumuşatıcı olarak kullanılır (Ayanoğlu ve ark., 1999). Ayrıca bitkinin toprak üstü kısımları bebeklerde mide ağrısı için kullanılmaktadır (Uysal ve ark., 2010).

Şekil 2.6. *Verbascum sinuatum* subsp. *sinuatum* var. *adenosepalum* genel görünüm

Verbascum geminiflorum Hochst. in Lorent, Wanderungen 336 (1845). Syn: *V. cestroides* Boiss. & Hausskn. in Boiss., Fl. Or. 4:331 (1879).

Bitki iki yıllık, 30-100 cm, yatık kalıcı tüy örtüsü, sarımsı, yıldızsı-keçimsi tüylü, salgı tüysüz. Gövde silindirik, tabandan veya yukarıdan dallanmış. Taban yaprakları dikdörtgen-mızraksı şeklinde, 5-15 x 2-7 cm, genişçe oymalı, yaprak sapı 3-8 cm; gövde yaprakları benzer, üst ovat ile mızraksı, akuminat, belirsiz küçük oymalı. Çiçek durumu dallı, geniş, gevşek salkım oluşturan, 1-4 şemsiyeli çiçekli kümeler ile, alt kümeler bazen saplı, yardımcı çiçekli veya çiçeksiz, 3 çiçekli bir sim oluşturur. Brakteler ovat, akuminat. Pedisel 20 mm kadar pediseller; brakteol çok küçük. Kaliks 4-6 mm, yarıktan mızraksı şeklinde veya geniş üçgen şeklinde, loblar akut. Korolla sarı, 20-30 mm çapında, gaddeler saydam değil, dışta yıldızsı-keçimsi tüylü. Stamenler 5, anterler böbreksi, beyazımsı sarı yünlü filamentler, apekse yakın 2 ön tüysüz. Kapsül, geniş ölçüde eliptik ile hemen hemen küremsi, 5-6 x 4-5 mm, yıldızsı-keçimsi tüylü. Çiçeklenme 5-6. Bozkır, mısır ve nadas tarlalarında ve 300-700 m yüksekliklere kadar yayılış gösterir. Yayılışı, C8 Mardin: Nusaybin'den Mardin'e doğru 10. ve 20. km, 700 m, D. 28428! Bitkinin herhangi bir tıbbi kullanımı tespit edilmemiştir.

Şekil 2.7. *V. geminiflorum* türünün herbarium örneği (TUB004017)

Verbascum andrusii G.Post in Bull. Herb. Boiss. 3:161 (1895).

Bitki çok yıllık, 30-120 cm, yoğun beyaz keçimsi sık tüylü, gaddesiz. Gövde sağlam, silindirik, dallanmamış veya seyrek dallı. Taban yapraklar ovat ile eliptik, küçük oymalı ile tam, yuvarlak veya tabanda kısa kama şeklinde, yaprak sapı 2-7 cm; üst gövde yaprakları kordat, kulaklı, yarı gövdeyi sarı. Çiçek durumu silindirik, üstte birkaç dallı, 2-7 çiçekten oluşan gevşek kümeli. Brakteler kordat-geniş ovat-akuminat. Pedisel yok veya 1 mm kadar; brakteoller genişçe ovat ile ovat-mızraksı şeklindedir. Kaliks 7-12 mm, loblar genişçe mızraksı şeklinde, akuminat.

Korolla sarı, 15-30 mm çapında, guddeler saydam değil, dışı keçimsi tüylü. Stamenler 5, anterler böbreksi, filamentler tabanda genişlememiş veya hemen hemen genişlememiş, anterlere kadar beyazımsı-sarı yünlü. Kapsül genişçe ovat, 5-6 x 4-5 mm, yoğun keçimsi tüylü. Çiçeklenme 5-8. Kireçtaşı yamaçları, bozkırlarda ve 600-900 m yüksekliğe kadar yayılış gösterir. Yayılışı, C8 Mardin: Mardin, 700-800 m, D. 28642! Mardin'in güneyinden 7 km sonra Kızıltepe yakınları, 610 m, Hub.-Mor. 13470! Eskikale mahallesi civarı, 900 m, Attila 1951:29! Bitkinin herhangi bir tıbbi kullanımı tespit edilmemiştir.

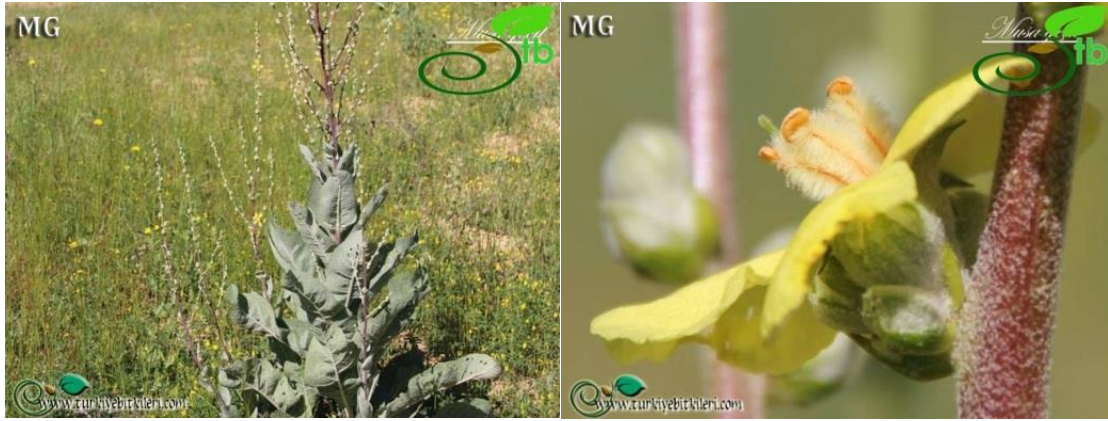

Şekil 2.8. *V. andrusii* türünün herbarium örnekleri (SAV0005434-35)

Verbascum kotschyi Boiss. & Hohen. in Boiss., Diagn. ser. 1(4): 56 (1844). Syn: *V. obovatum* Hochst. in Lorent, Wanderungen 336 (1845)! *V. syriacum* sensu Boiss., Fl. Or. 4:311 (1879) non Schrader (1823).

Bitki çok yıllık, 30-100 cm, ince yatık beyaz keçimsi tüylü, genellikle az çok çıplaklaşan, guddesiz. Gövde ince, silindirik, genellikle dallıdır. Taban yaprakları obovat ile eliptik, 4-12 x 2-8 cm, küçük oymalı ile tam, obtus, yaprak sapı 3-8 cm, üst gövde yaprakları ± gövdeyi sarıcı, obtus veya mukrolu. Çiçek durumu dikdörtgen panikula formunda, (1-)2-7 çiçekli ± dağınık kümeli. Brakteler, ovat ile mızraksı şeklinde, akuminat. Pedisel 1-4.5 mm; brakteoller mızraksı şeklinde. Kaliks 4-7 mm, 2/3 veya 3/4 genişçe mızraksı şeklinde yarık, loblar akut. Korolla sarı, 20-35 mm çapında, guddeler saydam, dışı yıldızsı-keçimsi tüylü. Stamenler 5, anterler böbreksi, anterlere kadar beyazımsı sarı yünlü filamentler. Kapsül genişçe ovat, 4-5 x 3-4 mm, keçimsi tüylü. Çiçeklenme 4-8. Bozkır, *Quercus* çalılıkları, mısır tarlaları, nadas tarlaları, kuru yamaçlarda ve 270-1310 m yüksekliklere kadar yayılış gösterir. Yayılışı, C8 Mardin: Mardin'den Nusaybin'e doğru 12 km sonra, 750 m, D. 28513!. Bitkinin kurutulmuş çiçekleri

suda kaynatılıp, kulak iltihabı ve ağrılarında günde bir bardak olmak üzere çayı içilir (Eksik, 2020).

Şekil 2.9. *V. kotschyi* türünün genel ve çiçek görünümü

Verbascum lasianthum Boiss. ex Benth in DC, Prodr. 10:234 (1846). Syn: *V. brevidens* Benth in DC, op. cit. 235 (1846); *V. ringens* Boiss & Heldr. in Boiss., Diagn. ser. 1(12): 13 (1853); *V. aphyllpodum* Freyn & Sint. in Öst. Bot. Zeitschr. 44:264 (1894)! *V. caudatum* Post. in Bull. Herb. Boiss. 3:160 (1895) non Freyn & Bornm. (1892). Ic: Rech. fil. in Ann. Naturh. Mus. Wien 43: t. 9 (1929); Koktay in Ist. Üniv. Fen. Fak. Mec. ser. B, 39(1): t. 3 (1974).

Bitki iki yıllık, 50-100 cm, yoğun beyazımsı veya sarımsı keçimsi tüylü, guddesiz. Gövde sağlam, silindirik veya bazen çizgili açılı, genellikle dallıdır. Taban yapraklar obovat ile dikdörtgen, mızraksı veya dar mızraksı şeklinde, 8-30 x 2.5-8 cm, küçük oymalı ile tam, sivrice ve çoğunlukla akut veya akuminat; yaprak sapı genişçe kanatlı, 1-5 cm; üst gövde yaprakları genişçe ovat ile dairemsi, kulaklı veya gövdeyi sarıcı, akuminat ile kuyruklu. Çiçek durumu kompakt, çok dallı, 2-7 çiçek kümeleri ile piramidal salkım oluşturur. Brakteler üçgen-kordat ile ovat, akuminat-kuyruklu. Pedisel 5 mm kadar; brakteoller mızraksı şeklinde. Kaliks 4-6 mm, yarım küre şeklinde, loblar üçgen-ovat, akut, tüpten biraz daha uzun. Korolla sarı, 20-30 mm çapında, guddeler saydam değil, dış keçimsi tüylü. Stamenler 5, anterler böbreksi, anterlere kadar beyazımsı-sarı yünlü filamentler. Kapsül genişçe ovat ile küremsi, 4-6 x 3,5-5 mm, yoğun keçimsi tüylü. $2n = 32$. Çiçeklenme 5-9. *Pinus* ormanı, *Quercus* çalılığı, bozkır, kalker kayalar, taş yığıntısı, nadas tarlalarında ve deniz seviyesinin 1700 m yüksekliğine kadar yayılış göstermektedir. Yayılışı, C8 Mardin: Artuklu, Kabala mevkii, Sint. 1888:1243. Bitkinin gövde, yaprak ve çiçek kısımları akciğer kanseri üzerine kullanılmıştır (Sındarov, 2020).

Şekil 2.10. *V. lasianthum* türünün genel görünümü

Tablo 1. Mardin ilinde yayılış gösteren *Verbascum* taksonları ile ilgili bazı veriler

Bitki adı	Fitocoğrafik bölge	Ömür	Türkçe adı	Tıbbi kullanımı
<i>Verbascum orientale</i>	Akdeniz	Tek yıllık	İbrahimotu	Ürogenital organlardaki kaşıntı, solunum düzenleyici
<i>V. agrimoniifolium</i> subsp. <i>agrimoniifolium</i>	İran-Turan	İki yıllık	Majak	-
<i>V. laetum</i>	İran-Turan	İki yıllık	Simsığırkuyruğu	-
<i>V. racemiferum</i>	-	İki yıllık	Başaksığırkuyruğu	-
<i>V. sinuatum</i> subsp. <i>sinuatum</i> var. <i>adenosepalum</i>	Akdeniz	İki yıllık	Bodanotu	Balgam söktürücü, göğüs yumuşatıcı, bebeklerde mide ağrısı
<i>V. geminiflorum</i>	İran-Turan	İki yıllık	İkizsığırkuyruğu	-
<i>V. andrusii</i>	İran-Turan	Çok yıllık	Kızıltepesığırkuyruğu	-
<i>V. kotschyi</i>	İran-Turan	Çok yıllık	Meçelik	Kulak iltihabı ve ağrıları
<i>V. lasianthum</i>	-	İki yıllık	Yünlüsüğırkuyruğu	Akciğer kanseri

3. SONUÇ

Bu çalışmada Mardin'de yayılış gösteren *Verbascum* taksonlarının bazı özellikleri ile ilgili temel bilgiler ilk kez derlenerek literatüre katkı sağlanmıştır. Bazı taksonların deskripsiyonlarında eksiklikler (meyve, çiçeklenme v.b.) tespit edilmiştir. Taksonlardan altı takson iki yıllık, iki takson çok yıllık, bir takson ise tek yıllıktır. Beş takson İran-Turan, iki takson Akdeniz ve iki taksonun ise fitocoğrafik bölgeleri bilinmemektedir. *Verbascum* türlerinin üzerine yapılan çalışmalarda, bitkinin astım, solunum, hemoroit, saç dökülmeleri, mantar enfeksiyonları, cilt yaraları, romatizmal ağrılar, ishal, lenfosittik lösemi ve grip gibi

hastalıkların tedavisinde kullanıldığı belirtilmiştir. Bu çalışmada ise dokuz taksondan dördünün tıbbi kullanımını derlenmiştir. Sonuç olarak;

- Çalışma alanının florası, bitki çeşitliliğini olumsuz yönde tehdit edecek faktörlere karşı koruma tanımlarında yer almalı ve buna göre önlemler alınmalıdır.
- Deskripsiyonları eksik olan türlerin üzerine taksonomik çalışmalar yapılmalıdır.
- Yöre halkı bilinçlendirilmeli, bitkilerin doğadan bilimsel yolla toplanılmasına özen gösterilmesi gerektiği uygulamalı olarak anlatılmalıdır.
- Tıbbi kullanımını olan taksonlar üzerinde kapsamlı araştırmalar yapılarak farmakolojik, sitogenetik, filogenetik, biyokimyasal ve biyolojik aktivite vb. çalışmaların yapılması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ayanoğlu, F., Mert, A., & Kaya, D. A. (1999). Hatay Yöresinde Halk Arasında Kullanılan Bazı Önemli Tıbbi ve Kokulu Bitkilerin Tespiti ve Toplanması, *Journal Of Agricultural Faculty*, 4(1-2), 101-116. ISSN 1300-9362
- Baytop, T. 1999. *Therapy wih Medicinal Plants in Turkey (Past and Present)*, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd., İstanbul.
- Davis, P. H, Mill, R. R, & Tan, K. 1988. *Verbascum L.* In: Davis, P.H. et al. (Ed.). *Flora of Turkey and the East Aegean, Islands. V. 10 (Suppl. 1) (s. 191-193)*, Edinburgh Univ. Press, Edinburgh.
- Demir, M. M. 2010. *Mardin Şehri. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.*
- Eksik, C. 2020. *Mardin İli Artuklu, Ömerli ve Yeşilli İlçelerinin Bazı Köylerinde Etnobotanik Çalışma. Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.*
- Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M., & Babaç, M. T. 2012. *Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, (s. 850-870), İstanbul.*
- Huber-Morath, A. 1978. *Verbascum L.* In: Davis, P.H. (ed.), *Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vol. 6 (s. 461-603)*, Edinburgh: Edinburgh Univ. Press.
- Kahraman C., Akdemir Z., & Tatlı İ. (2012). Promising cytotoxic activity profile, biological activities and phytochemical screening of *Verbascum L.* species, *Medicinal and Aromatic Plant Science and Biotechnology*, 6, 63-75.
- Karavelioğulları, F. A. (2009). A new record *Verbascum szovitsianum* Boiss. var. *szovitsianum* (Scrophulariaceae) from Turkey, *Biodicon*, 2(2), 68-70.
- Karavelioğulları, F. A. 2012. *Verbascum L.* In: Güner, A, Aslan, S, Ekim, T, Vural, M. & Babaç, M.T. (eds.) *Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, (s. 850-870), İstanbul.*
- Karavelioğulları, F. A, Yüce, E. & Başer, B. (2014a). *Verbascum duzgunbabadagensis* (Scrophulariaceae), a new species from eastern Anatolia, Turkey, *Phytotaxa*, 181(1), 047-053.
- Karavelioğulları, F. A, Vural, M, Şahin, B. & Aslan, S. (2014b). İç Anadolu Bölgesi'nden (Türkiye) yeni bir tür: *Verbascum aydogdui* (Scrophulariaceae), *Bağbahçe Bilim Dergisi*, 1(3), 63-71.
- Linnaeus, C. 1753. *Species Plantarum* 1 (s 177), Switzerland, Geneva.

- Mabberley, D. J. 2008. Mabberley's plant-book (3th ed.). Cambridge University Press, Cambridge: XVIII + 1021.
- Sezik, E., Yeşilada, E., Honda, G., Takaishi, Y., Takeda, Y., & Tanaka, T. (2001). Traditional medicine in Turkey X, Folk medicine in central Anatolia, Journal of Ethnopharmacology, 75, 95-115.
- Süntar, I., Tatlı, I. I., Küpeli-Akkol, E., Keleş, H., Kahraman, Ç., & Akdemir, Z. (2010). An ethnopharmacological study on *Verbascum* species: From conventional wound healing use to scientific verification, Journal of Ethnopharmacology, 132, 408-413.
- Sındarov, B. 2020. *Verbascum lasianthum* Boiss. Ex Benth Türünün Akciğer Kanseri (A549) Hücrelerine Etkisi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kimya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Turker A. U., & Camper N. (2002). Biological activity of common mullein, a medicinal plant. Journal of Ethnopharmacology, 82, 117-125.
- Tunçtürk, R., Tunçtürk, M., & Eryiğit, T. (2018). Some Chemical Contents of *Verbascum orientale* (L.) All. Species Spreading in Van Region, Current Perspectives on Medicinal & Aromatic Plants, 1, 36-41.
- Uysal, İ., Onar, S., Karabacak, E., & Çelik, S. (2010). Ethnobotanical aspects of Kapıdağ Peninsula (Turkey), Biological Diversity and Conservation, 3(3), 15-22. ISSN 1308-8084